

NYELVI MÍTOSZOK, IDEOLÓGIÁK, NYELVPOLITIKA ÉS NYELVI EMBERI JOGOK KÖZÉP-EURÓPÁBAN ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN

A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai

Szerkesztette:

HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA, KARMACSI ZOLTÁN, MÁRKU ANITA

TINTA KÖNYVKIADÓ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL INTÉZETE

BUDAPEST – BEREKSZÁSZ, 2011

SEGÉDKÖNYVEK A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 130.

Sorozatszerkesztő:

Kiss Gábor

A kötet megjelenését támogatta:

Lektorok:

Beregszászi Anikó, Borbély Anna, Csernicskó István, Fóris Ágota,
Huszti Ilona, Kassai Ilona, Kolláth Anna, Kontra Miklós, Kótyuk István,
Lanstyák István, Lengyel Zsolt, Navracsics Judit, P. Lakatos Ilona,
Sándor Klára, Szabómihály Gizella, Szépe György,
Vančoné Kremmer Ildikó, Vörös Ferenc

A borító Kulin Ágnes festménye felhasználásával készült.

A kötetben szereplő fotókat Bérczes Edit és a Hodinka Intézet munkatársai készítették.

ISSN 1419-6603

ISBN 978-963-9902-94-7

© A szerzők, 2011

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete és
TINTA Könyvkiadó, 2011

A kiadásért felel:

a TINTA Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Márku Anita és Karmacsai Zoltán

Műszaki szerkesztő: Hires-László Kornélia

Tartalom

Előszó	7
Plenáris előadások.....	9
SZÉPE GYÖRGY : Nyelvi jogok a Helsinkai Zárónyilatkozattal megkezdett korszakban.....	11
PETTERI LAIHONEN: A nyelvideológiák elmélete és használhatósága a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatásokban	20
TÁNCZOS VILMOS: Csángó nyelvideológiák	28
LANSTYÁK ISTVÁN: Nyelvi problémák és nyelvi ideológiák	48
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: Ideológiák, kutatási eredmények a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban és a hasznosíthatóság gyakorlata	59
Nyelv- és oktatáspolitikai, nyelvi jogok.....	71
KONTRA MIKLÓS – CSERESNYÉSI LÁSZLÓ: A magyar nyelv halála (a Parlamentben, 2001-ben és 2011-ben)	73
MENYHÁRT JÓZSEF: <i>Kérdezzen! Mi válaszolunk.</i> Nyelvi jogsegély Szlovákiában	84
GÚTI ERIKA – SCHMIDT ILDIKÓ: (Jog)Szabályok és szabályozatlanság a felnőtt migráns nyelvoktatásban.....	93
TUSKA TÜNDE: Politikai döntések következtében... A szlovák kisebbségi oktatás helyzete Magyarországon.....	101
FERENC VIKTÓRIA: „Nem a statisztika miatt vagyunk mi a világon!” – gondolatok szülőföld és mobilitás kapcsán	105
SÉRA MAGDOLNA: Az oktatáspolitikai és a tannyelv-választás lehetséges következményei a kárpátaljai magyar közösségben.....	115
HELTAI JÁNOS IMRE: A moldvai magyar nyelvi tervezés legitimitásának kérdései.....	119
ZOLTÁN ANDRÁS: Egy többségi nyelv kisebbségben: a fehérorosz nyelvi helyzet.....	126
VÖRÖS FERENC: Mit tudnak a (leendő) tanárok a nyelv- és kisebbségpolitikáról	134
NÉMETH MIKLÓS: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!” Folyamatos nyelvújítás – állami segédlettel: a francia példa	139
BÁRÁNY ERZSÉBET – HUSZTI ILONA – FÁBIÁN MÁRTA: Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel.....	145
Nyelvi ideológia, nyelvi mítosz	155
P. LAKATOS ILONA – T. KÁROLYI MARGIT – IGLAI EDIT: Egy nyelv(használat) mítoszlól (?) a tények tükrében.....	157
HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET: Nyelvi mítoszok a tanácsadói gyakorlatban	165
SZABÓ TAMÁS PÉTER: Ideológiák a nyelvi hibajavítás háttérében? Metanyelvi elemzések	174
PRESINSZKY KÁROLY: Nyelvi mítoszok vizsgálata szlovákiai magyartanárok és egyetemi hallgatók körében.....	184
CSERNICKÓ ISTVÁN: Narancsos kacska: a narancsos forradalom nyelvi ideológiája	193
MOLNÁR ANITA: Nyelvi ideológia, nyelvhasználat, kárpátaljai magyarok	204
NÁDOR ORSOLYA: A magyarról mint idegen nyelvről – nyelvideológiai közelítésben.....	211
BALOGH ERZSÉBET: Angol szakos, magyar egyetemisták körében élő nyelvi mítoszok és ideológiák különböző nyelvváltozatokkal kapcsolatban.....	218
Identitás, sztereotípiák, nyelvi attitűdök.....	225
FENYVESI ANNA: Nyelvi attitűdök kisebbségi kontextusban: erdélyi, vajdasági és felvidéki magyar diákok viszonyulása anyanyelvükhöz, az államnyelvhez és az angolhoz	227
SZABÓ T. ANNAMÁRIA: Identitástudat kisebbségben a Kárpát-medencén innen és túl.....	235
GEREBEN FERENC: Az anyanyelv szerepe a határon túli magyarság azonosság tudatában	245
BENŐ ATTILA: Többségi nyelv és kisebbségi nyelv. Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében	257
EITLER TAMÁS: Nemi szerepek és identitások multimodális automatizálása reklámüzenetekben	267

NYELVI ATTITÚDOK KISEBBSÉGI KONTEXTUSBAN: ERDÉLYI, VAJDASÁGI ÉS FELVIDÉKI MAGYAR DIÁKOK VISZONYULÁSA ANYANYELVÜKHÖZ, AZ ÁLLAMNYELVHEZ ÉS AZ ANGOLHOZ¹

FENYVESI ANNA

Language attitudes in a minority context: The attitudes of Hungarian students in Transylvania, Southern Slovakia and Vojvodina to their minority language, the state language, and English

This paper explores what attitudes minority Hungarian students have towards and what values do they attach to the various languages they use (i.e. the minority language – their regional variety vs. its standard variety – vs. the state language vs. English as a foreign language). The source of data for this study is an attitude survey along the lines of the modified matched guise technique. The study reported on has been carried out among primary and secondary school students (n=990) in three regions with large minority Hungarian populations: Transylvania, Romania; Southern Slovakia; and Vojvodina, Serbia. The results show that in all three regions varieties of English (the native varieties closely followed by Hungarian accented English) are the most highly rated; Hungary Hungarian is valued more highly than the respective local variety of Hungarian; and the state language is rated the most negatively or the second most negatively.

1. Bevezetés

Kétnyelvű, elsősorban kisebbségi környezetben az érintett nyelvekhez fűződő beszélői attitűdök rendkívül értékes információt hordoznak, hiszen tükrözik az emberek ezen nyelvek beszélőihez való viszonyulását, társadalmi és nyelvi ítéleteit (Fasold 1984, Wölck 2004).

A dolgozat erdélyi, vajdasági és felvidéki magyar általános- és középiskolás diákok anyanyelvükhöz (annak helyi, illetve magyarországi változatához), az államnyelvhez és az (általuk idegennyelvként tanult) angolhoz kapcsolódó nyelvi attitűdjeit vizsgálja.

A nyelvi attitűdök vizsgálata kisebbségi beszélői csoportok körében különleges jelentőséggel bír egyrészt azért, mert betekintést nyújt ezen csoportok egymásról alkotott vélekedéseibe (Preston 2002), másrészt „a többségi és kisebbségi csoportok nyelvi attitűdjei hatással vannak a kisebbség nyelvtervezési stratégiáinak sikerére vagy sikertelenségére” (Ó Riagáin 2006: 329). Mindezek mellett az oktatásban is jelentős a szerepük, hiszen a nyelvtanulás velejárója az illető nyelv beszélőivel való bizonyos fokú azonosulás, ezáltal az attitűdök hatással vannak a nyelvtanulók motivációjára és az általuk elért nyelvtudás szintjére is (Gardner 2002: 160).

2. Szakirodalmi előzmények

A nyelvi attitűdök szociolingvisztikai vizsgálatának egyik legjelentősebb irányvonala a szociálpszichológiai indíttatású, az attitűdöket indirekt módon vizsgáló módszer, amely az angol nyelvű szakirodalomban *matched guise technique*-ként ismert, magyarul pedig „ügnökvizsgálat”-ként vált ismertté (Sándor–Langman–Pléh 1998).

¹ A jelen dolgozatban ismertetett kutatás a LINEE (www.linee.info; projekt száma: 28388) EU FP6-os támogatottságú kutatóprojektjének keretein belül valósult meg a „Soknyelvűség és oktatás” tématerület Work Package 9a alkutatásának részeként 2009-2010-ben.

Az erdélyi adatok összegyűjtéséért köszönet illeti Dégi Zsuzsannát és Kiss Zsuzsannát, a felvidéki adatok összegyűjtéséért Rabec Istvánt, a vajdasági adatgyűjtés megszervezéséért pedig Ódry Ágnest. A statisztikai elemzés elkészítéséért Takács Szabolcsnak tartozom köszönettel. Köszönöm Rabec Istvánnak a dolgozat korábbi változatához fűzött megjegyzéseit.

A módszer lényege, hogy az adatközlők különböző nyelvváltozatokat hallgatnak meg – ezek a *matched guise* esetében ugyanattól a beszélőtől, a *verbal guise* esetében különböző beszélőktől származnak –, majd a meghallgatott beszélőket különböző személyiségjegyek és jellemzők alapján értékelik. Az eredeti módszert a francia-angol kétnyelvűségi helyzet kanadai vizsgálatára Lambert és munkatársai (l. pl. Lambert–Hodgson–Gardner–Fillenbaum 1960, Lambert 1967) fejlesztették ki, és számos kutatás során használták (vö. Giles–Coupland 1991, Milroy–Preston 1999). A módszert az Osgood–Suci–Tannenbaum (1957) által alkalmazott szemantikai differenciál skálával (*semantic differential scale*) együtt kezdték el használni: a skála általában 5, 6 vagy 7 pontos, egyik végén egy pozitív tulajdonság, másik végén annak negatív ellentéte áll (pl. *érdekes–unalmas* vagy *sikeres–sikertelen*). Az adatközlők a véleményüket legjobban kifejező pontot jelölik meg (pl. ha egy beszélőt maximálisan *sikeres*-nek értékelnek, akkor a skála legelső pontját jelölik meg, ha *sikeres* és *sikertelen* között semlegesnek, akkor a skála középső pontját stb.). Mindezek után a pontokat a kutató számértékekké alakítja, ezáltal statisztikai elemzések is végezhetőek.

Ez a módszer a nyelvi attitűdöket indirekt módon igyekszik felfejteni, s a kapott válaszok valószínűleg jobban tükrözik a beszélők valós hozzáállását, mint a közvetlen vizsgálat során gyűjtött válaszok, amelyek inkább társadalmilag elvárt hozzáállást mutatják (l. pl. Baker kutatásait, 1992).

A *matched guise technique* (MGT) módszerét *verbal guise technique*-ként fejlesztették tovább (ld. Gallois és munkatársai kutatásait: pl. Gallois–Callan (1981), Callan–Gallois–Forbes (1983), vagy McKenzie (2008)): itt a tesztelt beszédminták nem egy és ugyanazon beszélőtől származnak, hanem többtől, akik azonban társadalmi jellemzőikben közel azonosak. A módszernek ez a továbbfejlesztett változata lehetővé teszi kettőnél több nyelvváltozathoz fűződő attitűdök vizsgálatát, és ezáltal a szélesebb körű összehasonlítást.

3. Módszer

3.1. Az adatgyűjtés módszere

A jelen kutatásban a következő kérdésre kerestük a választ: A kisebbségi helyzetben élő diákoknak milyen attitűdjei kötődnek az általuk használt nyelvekhez, azaz a (i) kisebbségi nyelvhez (annak helybeli és magyarországi változatához), a (ii) többségi nyelvhez, és az (iii) angolhoz?

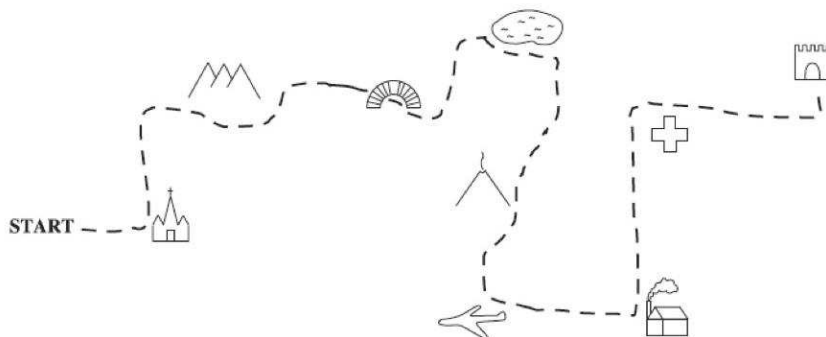
A kérdés megválaszolására a *matched guise technique* módszerének *verbal guise technique*-ként továbbfejlesztett változatát használtuk. A három vizsgált régió (Erdély, Felvidék és Vajdaság) mindegyikében hat nyelvet, ill. nyelvváltozatot teszteltünk, amelyek öt beszélőtől származtak. A minták a következők voltak: (1) magyarországi magyar, (2) helyi, regionális magyar nyelvváltozat, (3) magyar akcentusú angol, (4) brit angol, (5) amerikai angol és (6) többségi nyelv. A magyarországi magyar és a magyar akcentusú angol mintákat ugyanattól a beszélőtől vettük fel. Ezek, valamint a brit és amerikai minták minden vizsgált régióban ugyanazok voltak. Emellett minden régióban felvettünk még 1-1 helybeli magyar nyelvváltozatú, valamint egy államnyelvi (román, szlovák és szerb nyelvű) beszédmintát. Minden régióban a helyben felvett két mintát teszteltük le a másik négy mellett: Vajdaságban például a vajdasági magyar és a szerb mintát teszteltük a magyarországi magyar, magyar akcentusú angol, brit angol és amerikai angol mellett.

A beszédmintákat 35-50 év közötti, egyetemet végzett férfi beszélőktől vettük fel, akiknek beszédén nem észleltünk különleges hangszínt és/vagy beszédjegyet – pl. nazális beszéd, hadarás stb. Mindnyájan anyanyelvi beszélői voltak az adott nyelvváltozatnak, amelyen a beszédmintát produkálták (kivéve értelemszerűen a magyar akcentusú angol mintát produkáló beszélőt). A magyarországi magyar beszélő beszéde nem tükrözött regionális jegyeket, és leginkább magyarországi iskolázott standard beszéd-ként írható le. Ugyanez mondható el az amerikai és brit angol beszélőkről is az USA és Nagy-Britannia viszonylatában.

A beszédmintát egy egyszerű rajz alapján (l. 1. ábra) útbaigazítás célzattal elmondott instrukciók képezték: hogyan kell eljutni a START-ból a várba. Ezáltal a mintákat a *matched guise technique* klasszikus módszerével ellentétben, nem olvasott, hanem spontán elmondott szövegek alkották, amelyek épp a spontaneitásból fakadóan természetesebbek és közvetlen stílusúak voltak, téma-, kor- és nem-semleges szövegtartalommal, emellett természetes módon tükrözték a beszélők beszédében rejlő fonológiai, morfológiai, lexikális és pragmatikai variabilitást. A beszélőktől rögzített felvételek 55 és 90 másodpercnyi hosszúságúak voltak.

A felmérés során a beszélőket az adatközlőkkel a következő jellemzők tekintetében értékeltettük: 6 ún. „státusz” jellemző, és 6 ún. „szolidaritás” jellemző alapján. Az előbbieket a kompetenciákkal és társadalmi státusszal kapcsolatos jellemzőket tartalmazzák, míg az utóbbiakat a személyiséggel és közösségi szimpátiával kapcsolatos jellemzők képezik (Edwards 1999). A felmérésben használt státusz jellemzők a következők voltak: *iskolázott, sikeres, gazdag, ambíciózus, köztisztelőnek örvendő, magabiztos* és ezek ellentétei; a szolidaritás jellemzők pedig a következők: *őszinte, megbízható, szeretetreméltó, rokonszenves, jószívű, érdekes* és ezek ellentétei.

1. ábra. A beszédmintákhoz instrukciókat szolgáltató rajz (forrása: McKenzie 2008)

3.2. Az adatelemzés

Az elemzés során az értékeléseket 7-pontos Likert-skálává alakítottuk, melyen minél alacsonyabb az érték, annál pozitívabb az értékelés. Ez kissé ellentmond az intuíciónak, miszerint inkább a pozitív dolgok kapnak magasabb pontszámot vagy kedvezőbb ítéletet, és ugyanennek a skálának egy további a sajnálatos jellemzője az is, hogy a pozitív tulajdonságok a bal oldali, a negatívok a jobb oldali oszlopba kerültek. Az adatokon SPSS és ROPStat programok segítségével variancia analízist végeztünk, amelynek során rangátlagokat hasonlítottunk össze.

Az elvégzett faktorelemzés megerősítette (Cronbach alfa minden esetben nagyobb-nak bizonyult 0,7-nél), hogy az általunk vizsgált tulajdonságok két világosan elkülönülő csoportban (azaz státusz- és szolidaritás-jellemzőkként) csoportosíthatók.

A jelen dolgozatban a három régió adatait hasonlítom össze. A kutatás során megvizsgáltuk még a település mérete és jellege (helyileg magyar többségű vagy kisebbségű település) szerinti különbségeket is, de ezeket a jelen dolgozatban nem elemzem.

3.3. Az adatközlők

Adatközlőink (összesen 990-en) 7-8. osztályos általános és 11-12. osztályos középiskolások voltak (előbbieket 545-en, utóbbiakat 445-en), akik magyar tannyelvű iskolákba jártak a 2008/2009-es tanévben a három kutatott régióban: Erdélyben összesen 379-en, Felvidéken 301-en, és Vajdaságban 310-en. Az adatgyűjtést órarend szerinti iskolai órák ideje alatt végeztük abban a tanteremben, ahol a diákoknak egyébként is órájuk lett volna.

4. Eredmények

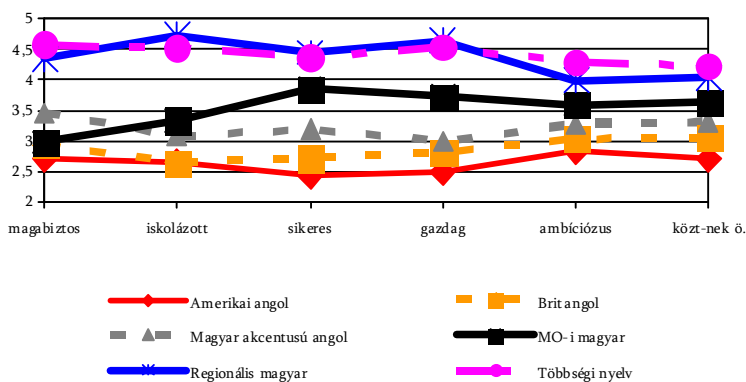
4.1. „Státusz” jellemzők

A „státusz” jellemzők, mint már utaltam rá, egy beszélőt a kompetenciái és társadalmi státusza – azaz a társadalmi élete során kialakított, elért tulajdonságain keresztül jellemezznek.

A MGT kutatások eredményei gyakran mutatják azt, hogy az adatközlők a nem standard nyelvváltozatok beszélőit státusz tulajdonságok tekintetében negatívabban értékelik mint a standard és/vagy magas presztizsű nyelvváltozatok beszélőit (vö. a déli államok amerikai angoljának negatív megítélését a semleges amerikai angollal szemben, Soukup 2001, vagy az Appalach hegységbeli angol negatív megítélését a standard amerikai angollal szemben, Luhman 1990). Ezzel a tendenciával párhuzamosan a standard és/vagy magas presztizsű nyelvváltozat beszélőit szolidaritás tulajdonságok tekintetében azonban negatívabban értékelik a nem standard beszélőknél az utóbbit első nyelvváltozatuként beszélő adatközlők (vö. a brit *received pronunciation* és a velszi angol ilyen viszonyát Walesben, Creber–Giles 1983).

Amint a három régió teljes mintájának összesített eredményeiből (ld. 2. ábra és 1. táblázat) látható, a státusz tulajdonságok tekintetében a három angol beszélő kapta a legpozitívabb értékeléseket (kivéve egyetlen tulajdonság, a *magabiztos* esetében, ahol a magyarországi magyar beszélőt a magyar akcentusú angol beszélőnél pozitívabban, a brit angoléval pedig közel egyformán értékelték az adatközlők). Ez az eredmény világosan mutatja az angol nyelv magas presztizsét a három régió magyar diákjai körében. Ez az eredmény azonban nem tekinthető egyedülállónak: a brazil tinédzserek körében végzett kutatásában El-Dash és Dusnardo (2001) szintén azt találta, hogy státusz tulajdonságok terén az angolt ők is pozitívabban értékelték, mint anyanyelvüket, a braziliai portugált (és az adatközlők közel fele még a szolidaritás tulajdonságok terén is ugyanezt az értékelést adta a két nyelvre).

2. ábra. A beszélők megítélése a „státusz” jellemzők alapján a három régióban

A három angol nyelvváltozat között a következő sorrend alakult ki: az adatközlők legpozitívabban az amerikai angolt értékelték, amely után a brit angol, majd pedig a magyar akcentusú angol következett (a brit és amerikai angol mindössze az *iskolázott*, a brit és a magyar akcentusú angol pedig az *ambíciózus* és a *gazdag* jellemzők esetében kapott szignifikánsan nem különböző értékelést).

A másik három beszélő – vagyis az anyanyelvváltozatok és a környezeti nyelv beszélői – közül a magyarországi magyar kapta messze a legpozitívabb értékelést, a regionális magyar nyelvváltozat és a többségi nyelv megítélése pedig közel megegyező volt, ugyanakkor a vizsgált hat nyelvváltozat között ezek kapták a legnegatívabb értékelést. A magyarországi magyarnak a regionális magyar nyelvváltozatnál való jóval pozitívabb értékelése az előbbi magasabb presztízse utal. Szakirodalmi összevetésben az újjélandi angol és a brit *received pronunciation* viszonyában találunk hasonlóra például Újjélandon (Bayard 1991): a (volt) anyaország itt is magas presztízssű, és az 1980-as években még standardként kezelt nyelvváltozatát az újjélandiak pozitívabban értékelik mint saját angoljukat.

1. táblázat. A beszélők megítélése a „státusz” tulajdonságok alapján a három régióban*

	magabiztos	iskolázott	sikeres	gazdag	ambíciózus	köztiszteletnek örvendő
Amerikai angol (AA)	2,71	2,66	2,43	2,49	2,83	2,70
Brit angol (BA)	2,94	2,64	2,72	2,82	3,03	3,07
M akcentusú angol (MA)	3,46	3,09	3,19	3,00	3,28	3,32
MO-i magyar (MM)	2,98	3,34	3,85	3,74	3,59	3,64
Regionális magyar (RM)	4,34	4,73	4,45	4,64	3,99	4,04
Többségi nyelv (TN)	4,57	4,52	4,36	4,53	4,28	4,23

* A variancia analízis kimutatta, hogy a rangátlagok közötti különbség minden esetben statisztikailag szignifikáns ($p < 0.1$), kivéve a következő adatpárok esetében: *magabiztos*: MM – BA; *iskolázott*: BA – AA; *sikeres*: RM – TN; *gazdag*: BA – MA; *ambíciózus*: BA – AA; *köztiszteletnek örvendő*: RM – TN.

Ha terjedelmi megkötöttség miatt nincs is lehetőségem részletesen ismertetni minden idevágó adatot, mégis fontos legalább utalni arra, hogy a három régió egymás közötti összehasonlításában a legszembetűnőbb különbség abban mutatkozik, hogy míg Erdélyben a regionális magyar nyelvváltozat megítélése statisztikailag szignifikáns módon pozitívabb a többségi nyelv (román) megítélésénél, Felvidéken szintén statisztikailag szignifikáns módon ennek pont az ellenkezője érvényes (kivéve az *ambíciózus* tulajdonság esetében, ahol a megítélés közel azonos); Vajdaságban minden tulajdonság esetében közel azonos a regionális magyar és a többségi nyelvű beszélő megítélése úgy, hogy az utóbbié statisztikailag nem szignifikáns módon pozitívabb.

4.2. „Szolidaritás” jellemzők

Míg a státusz tulajdonságok az elért társadalmi pozícióról árulkodnak, a szolidaritás jellemzők a beszélő elfogadottságát írják le saját közösségében.

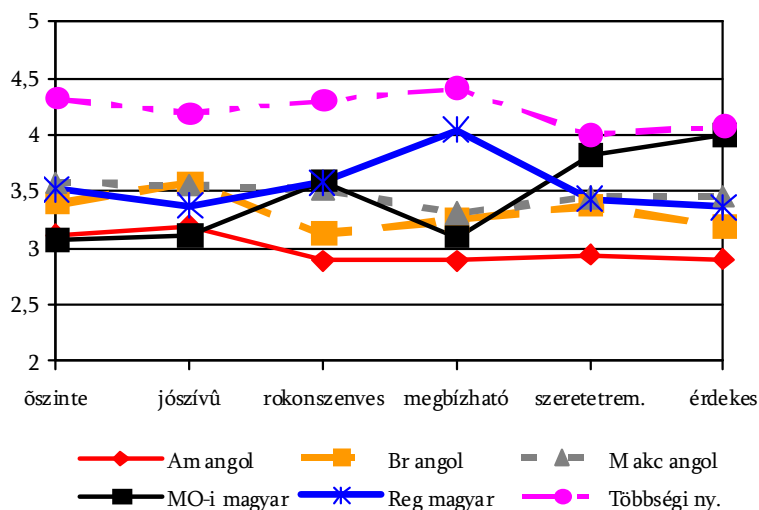
A szolidaritás tulajdonságok tekintetében (l. 3. ábra és 2. táblázat) a beszélők értékelése összetettebb, mint a státusz tulajdonságok esetében, és kevesebb markáns tendencia érhető tetten ezen a téren. A legpozitívabb értékelést nagy általánosságban itt is az amerikai angol beszélő kapta: három tulajdonság (*rokonszenves*, *szeretetreméltó* és *érdekes*) tekintetében abszolút első helyen, három másik (*őszinte*, *jószívű*, és *megbízható*) tekintetében pedig holtversenyben végzett a magyarországi magyar beszélővel.

A státuszjellemzőkre adott értékelésekkel ellentétben, itt a többségi nyelv beszélőjét értékelték a legnegatívabban. Ez a tendencia Erdélyben a legerősebb – mint ahogyan itt a legerősebb a regionális nyelvváltozat pozitív megítélésének tendenciája is: a regionális beszélő megítélése hasonló mértékben pozitív tulajdonság (*érdekes, őszinte, és jószívű*) esetében is az amerikai angol legpozitívabb értékelésével. Az eredmények régiónkénti bontásban való bemutatására azonban itt sem tudok kitérni.

A három angol nyelvváltozat esetében a sorrend ugyanaz, mint a státusz tulajdonságok esetében, azaz 1. amerikai angol, 2. brit angol, és 3. magyar akcentusú angol.

A státusz tulajdonságokra adott értékelésekkel való összevetésben kiemelendő még a mindkét magyar nyelvváltozatra (magyarországi és regionális) adott pozitívabb értékelés, valamint az is, hogy a regionális magyar nyelvváltozat a szolidaritás tulajdonságok megítélésénél két tulajdonság (*szeretetreméltó* és *érdekes*) esetében jóval pozitívabb értékeléssel végez, mint a magyarországi magyar, egy harmadik (*rokonszenves*) esetében pedig ugyanolyanl – mutatva legalább részben a saját, regionális nyelvváltozat közösségi téren való fontosságát.

3. ábra. A beszélők megítélése „szolidaritás” tulajdonságok alapján a három régióban

2. táblázat. A beszélők megítélése a „szolidaritás” tulajdonságok alapján a három régióban*

	őszinte	jószívű	rokon-szenves	megbíz-ható	szeretetre méltó	érdekes
Amerikai angol (AA)	3,12	3,19	2,89	2,89	2,94	2,90
Brit angol (BA)	3,39	3,58	3,13	3,25	3,37	3,19
M akcentusú angol (MA)	3,58	3,55	3,51	3,31	3,45	3,46
MO-i magyar (MM)	3,06	3,11	3,59	3,10	3,82	4,00
Regionális magyar (RM)	3,52	3,37	3,58	4,04	3,43	3,36
Többségi nyelv (TN)	4,32	4,19	4,30	4,41	4,00	4,08

* A variancia analízis kimutatta, hogy a rangátlagok közötti különbség statisztikailag szignifikáns ($p < 0.1$), kivéve a következő adatpárok esetében:

őszinte: MM – AA, BA – RM, BA – MA, RM – MA; *jószívű*: MM – AA, BA – RM, BA – MA, RM – MA, RM – AA; *rokonszenves*: MM – RM, MM – MA, RM – MA; *megbízható*: MM – BA, MM – MA, MM – AA, BA – MA; *szeretetreméltó*: MM – TN, BA – RM, BA – MA, RM – MA; *érdekes*: MM – TN, BA – RM, RM – MA.

A regionális magyar nyelvváltozat szolidaritás tekintetében a státuszénál pozitívabb értékelése a magyarországi magyarral szemben mindenképpen pozitív tendenciának tekinthető, hiszen pozitív közösségi önértékelést mutat: Frízföldön (Hollandia), ahol a fríz nyelv kisebbségi nyelv létére erős összetartó erővel bír, a fríz nyelv megítélése jóval magasabbnak bizonyult a hollandénál szolidaritás jellemzők terén (vö. Jonkman 1990), az észak-olaszországi ladin kisebbség körében szintén hasonló adataink vannak (vö. Fenyvesi és Irsara 2009), és a már említett új-zélandi adatok is ugyanezt mutatják (Bayard 1991).

Az a tény, hogy a magyar nyelvváltozatok összességében negatívabb értékelést kaptak az angol nyelvváltozatoknál még a szolidaritás jellemzők alapján való értékelés során is, újra csak az angol nyelv igen nagy presztízisére utal a diákság körében. Azonban, mint már fentebb említettem, ez sem tekinthető példa nélkülinek – lásd az angol és brazil portugál hasonló értékelését brazil diákok körében (El-Dash–Busnardo 2001).

5. Összefoglalás

Mindent összegezve elmondható, hogy a felmérés talán legmarkánsabb eredménye az angol nyelv nagyon (talán meglepően) pozitív értékelése a három régió diákjainak körében. Az angol nyelv presztízise nagy (az anyanyelvi változatoké és a magyar akcentusú angolé egyaránt), és ez a tény az angol globális térhódításának és mindennapi fontosságának fényében talán már nem is annyira meglepő. Az amerikai angolnak a brit angolnál való pozitívabb értékelése mögött – annak ellenére, hogy a három régió iskoláiban manapság még mindig hagyományosan a brit angolt oktatják (Dégi Zsuzsanna, Kiss Zsuzsanna, Ódry Ágnes és Rabec István szóbeli közlése, 2010) – az amerikai populáris kultúra (zene, film, internet) lehetséges hatása valószínűsíthető.

Figyelemre méltó adat továbbá a többségi nyelv rendkívül negatív megítélése Erdélyben: a többségi nyelv beszélője abszolút utolsó helyen végez (minden másik beszélővel összehasonlítva, mind státusz, mind szolidaritás tulajdonságok tekintetében).

A magyarországi magyar nyelvváltozatnak a regionális magyarnál pozitívabb megítélése a státusz tulajdonságok terén a magyarországi nyelvváltozat magas presztízisére utal a határon túli területeken, valamint valószínűsíthetően, a norma központú szemlélet eredménye. A regionális magyar nyelvváltozat pozitív erdélyi megítélése a szolidaritás tulajdonságok terén mindenképpen pozitív tendenciának tekinthető.

A felmérés itt ismertetett eredményei az általunk kapott adatok jéghegyének még a csúcását sem képezik, csupán felszínének egy apró szegmensét. Az itt összegzett tendenciák részletes kifejtése és bemutatása további tanulmányok feladata lesz.

Irodalom

- Baker, Colin 1992. *Attitudes and language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bayard, Donn 1991. A taste of Kiwi: Attitudes to accent, speaker gender, and perceived ethnicity across the Tasman. In: *Australian Journal of Linguistics* 11/1: 1-38.
- Callan, G. – C. Gallois – P. Forbes 1983. Evaluative reactions to accented English. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology* 14: 407-426.
- Creber, Claire – Howard Giles 1983. Social context and language attitudes: The role of formality-informality of the setting. In: *Language Sciences* 5/2: 155-161.
- Edwards, John 1999. Refining our understanding of language attitudes. In: *Journal of Language and Social Psychology* 18:101-110.
- El-Dash, Linda – Joanne Busnardo 2001. Brazilian attitudes toward English: Dimensions of status and solidarity. In: *International Journal of Applied Linguistics* 11/1: 51-74.
- Fasold, Ralph 1984. Language attitudes. In: Fasold, Ralph szerk., 1984. *The sociolinguistics of society*. Oxford: Blackwell. 147-179.

- Fenyvesi Anna – Veronica Irsara 2009. *Language attitudes in minority contexts: Minority Hungarian and Ladin students' attitudes to their languages*. A Third Language Acquisition and Multilingualism konferencián (2009. szeptember 9-12, Olaszország, Bolzano) elhangzott előadás.
- Gallois, C. – Callan, V. 1981. Personality impressions elicited by accented English speech. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology* 12: 347–359.
- Gardner, Robert C. 2002. Social psychological perspective on second language acquisition. In: Kaplan, Robert B. szerk., 2002. *The Oxford handbook of applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 160–169.
- Giles, Howard and Nikolas Coupland 1991. *Language: Contexts and consequences*. Milton Keynes: Open University Press.
- Jonkman, Rietze J. 1990. Characterizing a minority language: A social psychological comparison between Dutch, Frisian and the Ljouwert vernacular. In: Gorter, Durk – Jarich F. Hoekstra – Lammert G. Jansma – Johannes Ytsma szerk., 1990. *Fourth International Conference on Minority Languages, Vol. 2: Western and Eastern European Papers*. Clevedon, Avon, England: Multilingual Matters Ltd. 11–20.
- Lambert, Wallace 1960. A social psychology of bilingualism. In: *Journal of Social Issues* 23: 91–109.
- Lambert, Wallace – R. Hodgson – R. C. Gardner – S. Fillenbaum 1967. Evaluational reactions to spoken languages. In: *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60: 44–51.
- Luhman, Reid 1990. Appalachian English stereotypes: Language attitudes in Kentucky. In: *Language in Society* 19/3: 331–348.
- McKenzie, Robert M. 2008. Social factors and non-native attitudes towards varieties of spoken English: A Japanese case study. In: *International Journal of Applied Linguistics* 18: 63–88.
- Milroy, Lesley, and Dennis R. Preston 1999. Introduction. In: *Journal of Language and Social Psychology* 18: 4–9.
- Ó Riagáin, Pádraig N. 2008. Language attitudes and minority languages. In: Jasone Cenoz – Nancy H. Hornberger szerk., 2008. *Encyclopedia of Language and Education*. 2nd Edition, Volume 6: Knowledge about Language. New York: Springer. 329–341.
- Osgood, Charles H. – G. J. Suci – P. Tannenbaum 1957. *The measurement of meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
- Preston, Dennis R. 2002. Language with an attitude. In: Chambers, J.K. – Peter Trudgill – Natalie Schilling-Estes szerk., 2002. *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell. 40–66.
- Sándor Klára – Juliet Langman – Pléh Csaba 1998. Egy magyarországi „ügynekvizsgálat” tanulságai. In: *Valóság* 8: 27–40.
- Soukup, Barbara 2001. ‘Y’all come back now, y’hear!’ Language attitudes in the United States towards Southern American English. In: *Vienna English Working Papers* 10/2: 56–68.
- Wölck, Wolfgang 2004. Attitudinal contrasts between minority and majority languages in contact. In: *Trans, Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften* 15. <http://www.inst.at/trans/15Nr/inhalt15.htm/>. Megtekintés dátuma: 2008. június 10.